

Bůh miluje stejně věřící i nevěřící

Z některých průzkumů a sociologických dat vyplývá, že během dvou tří generací může z evropských zemí prakticky vymizet křesťanství. S teologem a sociologem Janem Loffeldem hovoříme o jeho knize *Když Bůh nikomu nechybí* a o tom, co s takto načrtnutou perspektivou můžeme dělat.

► **Ve své knize píšete o průzkumech, které potvrzují dlouhodobý pokles počtu lidí, kteří v evropských zemích žijí s církví. Popisujete trend, který může znamenat, že během několika generací křesťané v Evropě prakticky vymizí. Je to tak?**

Ano, v Evropě čelíme komplexnímu pohybu, lidé zápasí o víru. Sdělení o Bohu, která slyší v kostelech, se mívá s jejich životem. Někteří se nedokážou srovnat s vírou kvůli obrazu všemohoucího Boha, který dopouští zlo ve světě, pro jiné je překážkou církevní praxe. Ve své knize jsem chtěl poukázat na to, že všechny ty naznačené důvody jsou pravdivé, ale neměli bychom přehlížet, že kolem nás žije mnoho lidí, kteří si takové otázky vůbec nekladou. Návštěvnost bohoslužeb od poválečných let setrvale klesá. Podobně klesá zájem o svátosti, o zapojení do činnosti církve. A co je ještě podstatnější: vytrácí se povědomí o Bohu jako osobě, k níž mohou mít vztah díky Božímu sebesdělení v Ježíši Kristu.

Markantní je to v Německu a Nizozemí. Vidíme, jak přes veškeré úsilí církve ovlivnit tento proces, se ho nedaří zvrátit.

► **Navzdory ambicím druhého vatikánského koncilu otevřít církev více vanutí Ducha a přiblížit ji současníkům a jejich problémům...**

Ano, v Nizozemí katolická církev bezprostředně po koncilu uspořádala pastorační sněm místní církve. Holandská církev se stala jakýmsi předvojem pokoncilního, modernějšího pojetí církve. Popularitu si získal například tzv. holandský katechismus. Vatikán nicméně brzy vývoj vyhodnotil jako příliš liberální a prostřednictvím jmenování nových biskupů tento trend změnil. Do čela diecézí byli jmenováni konzervativní biskupové a všechny dokumenty, vytvořené místním sněmem, byly nakonec odloženy. Pozoruhodné na tom je, že celkový trend ústupu křesťanské víry to nijak neovlivnilo.

► **Ani liberální šedesátá léta, ani nástup konzervativního vedení v letech sedmdesátých neměly na víru hlavního proudu věřících vliv?**

Ano a to mě přivedlo k hlavní myšlence knihy: je-li toto pravda, musíme zásadně korigovat mnohé z našich výpovědí. Vztahy mezi křesťanstvím a kulturou se v dnešní době zásadně proměňují. V Německu vidíme silné vazby mezi křesťanstvím a důrazem na péči o sociální a environmentální otázky. V některých východoevropských zemích zase pozorujeme silné pouto mezi křesťanstvím a posilováním identity. Ale v obou případech si někdy kladu otázku, zda jsou tyto vazby zakořeněné ve víře. Zda se spíše nejedná o využití náboženství k druhotnému účelu, k jeho nenápadné instrumentalizaci. Náboženství už není společným projevem víry, ale určité kultury.

► **Ve své knize jdete v analýze trendů ještě dál, píšete, že „ani zájem o spiritualitu není ani tolik znamením zájmu o Boha, jako spíše o sebetranscendování – v rituálech, při jídle s přáteli, při rekapitulaci dne u sklenky vína nebo při adrenalinové turistice v exotických zemích, ale také v klášterech nebo v meditačních centrech“.**

Nechtěl jsem tím kritizovat přínos těchto aktivit pro člověka, avšak minimálně z vědeckého hlediska je žádoucí rozlišovat, podívat se zblízka na to, co se děje. Měl jsem možnost strávit dovolenou poblíž Compostely, potkal jsem mnoho lidí, kteří se vydali na tuto pouť, hledající svoji identitu. A ta stará poutní cesta pro ně byla jakýmsi inspirativním prostředím, na jejímž konci si udělali selfie v kostele svatého Jakuba. Druhou část dovolené jsem strávil ve Fatimě. Tam jsem se setkal s úplně jinou atmosférou, která byla zaměřena na Ježíše Krista.

Opakuji, vydat se na pouť do Compostely není nic laciného, ale bylo by vůči mnoha těm lidem nefér, kdybychom je jen proto nazývali hledajícími či vlastně věřícími křesťany.

► **To je, tuším, důvod, proč si v knize kladete provokativní otázku, zda jsme ještě vůbec schopni nebo ochotni prožívat Boha jako garanta štěstí, záchrany, spásy?**

Ano, odvaha položit si takové otázky činí naše úvahy realističtějšími. Chrání nás před zklamáním z nereálných očekávání.

Mockrát jsme se s kněžími a pastory dostali k tomu, že nám lidé děkují za krásnou vánoční bohoslužbu, posílají děkovné pohlednice za křestní obřad, ale pak už je v kostele nevidíme... Nedaří se nám předat evangelijní zápal. Je snadné z toho upadnout do deprese nebo cynismu. A jiní kněží a pastoři utíkají třeba ke stavebním aktivitám.

► **Jinak řečeno: život v plnosti může fungovat i bez vztahu k Bohu?**

Ano. Nedávno se mi svěřil jeden biskup, že to zažívá ve vlastní širší rodině. Jeho neteř se ho ptala, co že se to slavilo na Boží hod vánoční...

► **A jaká je vaše odpověď?**

Není jiné cesty než přijmout situaci, jaká je. To je první krok.

► **Tento pohled, doufám, ulehčí práci mnoha učitelkám náboženství, animátorům a vedoucím křesťanských skupin, nemluvě o kněžích. Může být osvobozující, když si přiznáme, že řidnoucí počty věřících nejsou naše chyba.** Přesně tak, podívejme se na ty, kteří mají dobrou vůli, na zapálené služebníky evangelia, kteří čelí klesající „rezonanci“ svého úsilí. Je přece přirozené očekávat ovoce naší práce.

Odlíšná společenská atmosféra není ničím chybou. Neznamená to ovšem, že je v církvi všechno v pořádku. Není pochyb, že máme v církevních řadách lidi pohodlné, líné přemýšlet, co se děje, když tolik pastoračního úsilí nikam nevede.

► **A co je tím dalším krokem?**

Vzít vážně důstojnost člověka a jeho svobodu. Ta je jedním z největších Božích obdarování člověka. Bůh nezamýšlel stvořit loutky. Můj podnět do této diskuse je úvaha, že milující Bůh miluje stejně věřící i nevěřící, všem dává svobodu se na něho s vírou obracet či s ním v životě nepočítat. A tedy i nevěřící mohou prožít naplněný život.

Víra v Boha je naše svobodná volba; pokud by neexistovala alternativa, nebyla by možnost volby.

► **Právě toto pochopit a přijmout je možná klíčové pro hlubší porozumění dnešní době a naší roli, chceme-li s druhými sdílet víru...**

Určitě! Řekl bych, že pokud je život bez Boha označován za nedostatečný sám o sobě, nebo dokonce hříšný, víra se nikdy nezbaví pokušení instrumentalizace. *Ne-nutný Bůh* má s člověkem jedno společné: chce být milován pro sebe samého.

Uvedu příklad: Měl jsem možnost pokřtít velký počet dětí. Je to úžasný zážitek, zejména když se přijetím prvního dítěte stává z manželství rodina. Je to mnohem existenciálnější okamžik než samotná svatba. Vždy kladu rodičům a vlastně i sobě

►► **JAN LOFFELD (*1975)**

je německý katolický kněz a profesor pastorální teologie na Fakultě katolické teologie Univerzity Tilburg / Utrecht (Nizozemí). Teologii studoval na univerzitě v Münsteru a na Gregoriánské univerzitě v Římě. Doktorát získal na univerzitě v Erfurtu.

Jan Loffeld je poradcem Pastorační komise Německé biskupské konference, nedávno vyšla česky jeho široce citovaná studie pod názvem *Když Bůh nikomu nechybí* (Portál 2025).

otázku, co doopravdy od církve očekávají. Je to požehnání? Vstupní rituál do života? Někdy hraje roli výběr modliteb, jindy vhodné oblečení. Každý křest začíná těmi známými otázkami a často se v nich rodiče neorientují, a přece děti křtím s důvěrou, že Bůh dá novorozenci hojnost požehnání. Prosím Boha, aby byl s tou rodinou, i když možná do kostela moc často nezažívají. Církev tu není od toho, aby lidi soudila, ale abychom se obraceli k Bohu za všechny lidi. Církev by měla být prodchnuta otevřeností, jako je Bůh otevřený a velkorysý.

► **Od čeho je tedy třeba vyjít, chceme-li brát vážně Ježíšův apel, abychom šířili evangelium?** →

→ Každá nová evangelizace se musí opírat o původní evangelijní pokoru a o vědomí toho, že druzí jdou životem úplně jinou cestou. Připusťme, že mezi naším světem a světem nevěřících či lidí indiferentních je prázdný prostor, a dost dobře nevíme, jak ho překlenout. Jediné, co můžeme udělat, je zkoušet to s důvěrou v Boha.

► **A s pokorou, že On jedná, ne my...**

To chce ovšem velkou důvěru vyvěrající ze vztahu k Bohu. Oporou pro víru dnes není ani tradice, ani křesťanská kultura, jen prožitek víry.

Dalším, třetím krokem je vrátit se ke svým vlastním motivacím. Možná jsou zastřené, možná se během let proměnily. Víra se nevytrácí, mění se způsoby, jak se projevuje v našem životě i ve společnosti.

Mám důvěru v onu tzv. kreativní minoritu, musím se ovšem ptát – i sám sebe: dokážeme sdílet svoji radost z Boha?

► **To je velmi přímá otázka... A stejně přímočaře ve své knize varujete před pokušením zabarikádovat se uvnitř církve a starat se jen o její udržení.**

Izolovat se od společnosti není možné. Jistě nelze všechno akceptovat, ale chceme-li rozlišovat, co je dobré a co ne, musíme se setkávat a spolupracovat s druhými, jak nás k tomu nabádá druhý vatikánský koncil. Podobně nás koncil povzbuzuje, abychom se zabývali těžkostmi druhých, „klerikální sebeúdržba“ je cestou špatným směrem.

► **S jakými reakcemi se vaše kniha setkala?**

Asi nejvíc mne potěšila reakce kněží a pastorů, kteří bez ohledu na to, zda pracují v katolickém nebo protestantském prostředí, ocenili pojmenování problémů, s nimiž zápasí.

Upřímně řečeno, pro tyto kruhy jsem knížku psal. Víc jsem se obával, jak zareagují kolegové z univerzitního prostředí. Psát populárněnaučným způsobem a přitom hledat východiska za hranic sociologie je z odborného hlediska riskantní. Uklidňoval jsem se tím, že kniha snad nevzbudí zájem odborné komunity, a pokud bych přece jen musel opustit univerzitu, užívám se jako farář. Kniha nakonec vzbudila pozitivní ohlasy i mezi kolegy akademiky. O leccčems jsme vedli diskuse, ale tu analytickou část nezpochybnil nikdo.

Je patrné, že dnes je lidem bližší imanentně přítomný Bůh než Bůh transcendentní.

V tom nicméně problém není, potíží je v tom, že s Bohem se můžete vědomě setkat, pokud víte, že existuje. To je jedna ze základních epistemologických premis. Pokud nikdo nebude Boha znát, lidé ho nebudou chtít poznat nebo toho nebudou schopni. Jak se to projeví v dalších generacích? O tom jsme vedli dlouhé debaty s kolegy, a dokonce i s novináři ze sekulárních médií... Není paradoxní, že i taková média jako Die Welt, FAZ nebo třeba Deutschlandfunk mi pokládala otázku, co se stane, když křesťanství, tak jak je známe, vymizí? Nebyl jsem si ani trochu jist, co na to říci...

► **Co se na takovou otázku dá odpovědět?**

Upřímně – opravdu nevím. Můžeme vyhodnotit zkušenosti z východní Evropy, kde byl ateismus lidem násilně vnucován. Nová je zkušenost, když se Bůh vytrácí z kultury, jak o tom mluvíme nyní, když vymizí z kultury hlavního proudu a bude hrát důležitou roli pouze pro minoritu. Opravdu nevím...

► **Vybavil se mi postřeh holandského teologa E. Schillebeeckxe, který říkal, že člověk, který vytěsni svůj spirituální rozměr, se často potýká s neurózou, a když společnost vytěsni Boha, bude čelit neuróze jako celek. Nepotřebuje společnost křesťany prostě proto, abychom nezapomněli na význam lítosti a odpuštění, na ochotu riskovat a brát na sebe odpovědnost, a také chápat demokracii jako úsilí o společné dobro, a ne jako kořist?**

Rozumím, ale řekl bych, že řada z uvedených vlastností jako třeba ochota riskovat a nést odpovědnost souvisí s kulturou. Nizozemci jsou mnohem ochotnější riskovat než Němci. Ale chtěl bych dodat ještě něco závažnějšího: Známe z dějin příklady zemí, kde všichni věřili v Boha a život v těchto zemích nebyl rájem. Vzpomeňme, jak dlouho se zatajovalo sexuální zneužívání v církvi a kdo pomohl s jeho rozkrytím.

Opravdu si nejsem jist, zda můžeme jednoduše říci, že pro fungování společnosti je nutné povědomí o Bohu. Když vidíme, jak postupující neoliberalismus vede k novým regulacím, jimž se lidé brání příklonem k neokonzervativismu, je snadné říci, že v jádru našich problémů je ztráta víry v Boha. Rád bych řekl, ano, všeobecné povědomí, že se vpsledku opíráme o Boha, přináší společnosti důležitou kvalitu. Takhle přímočaře to však říci nelze. Jsme účastníky dlouhodobého sociálně-etického experimentu.

Josef Beránek

křesťanství
A SVĚT

historie
A SOUČASNOST

literatura
A VÝTVARNÉ UMĚNÍ

komentáře
A ANALÝZY

recenze
A ROZHOVORY

PERSPEKTIVY

PŘÍLOHA KATOLICKÉHO TÝDENÍKU

www.katydz.cz